

Mikko-Matti Pelamo

DOKUMENTTIELOKUVAN TEKEMINEN: RAUMAN AKKU – YLI
40 VUOTTA YRITTÄMISTÄ

Viestinnän koulutusohjelma
2013

RAUMAN AKKU – YLI 40 VUOTTA YRITTÄJYYTTÄ

Pelamo, Mikko-Matti
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma
Toukokuu 2013
Ohjaaja: Kaarnio, Aulis
Sivumäärä: 30
Liitteitä:

Asiasanat: dokumentti, elokuva, kuvaus, ohjaus, leikkaus

Tämän tutkielman tarkoitus oli suunnitella ja toteuttaa dokumenttielokuva yrityksestä nimeltä Rauman Akku Oy. Tavoitteena elokuvan toteutukselle oli kokeilla sekä tutkia Rauman Akun historiaa, haastatella toimitusjohtajia ja tätä kautta päätyä mielenkiintoiseen lopputulokseen. Tämä kirjallinen raportti on selvitys siitä, minkälainen on dokumenttielokuva sekä havainnollistaa muutamia keskeisiä seikkoja, miten ja miksi päädyin tekemään dokumenttielokuvaa juuri Rauman Akulle.

RAUMAN AKKU - OVER 40 YEARS OF ENTREPRENEURSHIP

Pelamo, Mikko-Matti

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Media and Information

May 2013

Supervisor: Kaarnio Aulis

Appendices:

Keywords: documentary, filming, editing, directing

Purpose of this thesis was to plan and film a documentary film about a company called Rauman Akku Oy. The main goals were to study the history of Rauman Akku, interview CEOs and therefore end up with an interesting result. This written report is an explanation of what kind of films are the documentary films and to illustrate some of the key issues of how and why I decided to make a documentary film of Rauman Akku.

SISÄLLYS

1	ENSIMMÄINEN LUKU/ JOHDANTO	5
2	TOINEN LUKU	VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.
2.1	Haastateltavat	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
2.2	Antti Lammi	9
2.3	Taina Lammi	10
3	KUVAUSKALUSTO	11
3.1	Video	15
3.2	Audio	16
4	RAUMAN AKKU	11
4.1	Mikä on Rauman Akku?	11
5	KUVAUSTEKNIikka	17
5.1	Yksinkertainen vinkki	17
5.2	Tarkentaminen	17
5.2.1	Manuaalitarkennus	17
5.2.2	Lisävälineet tarkentamiseen	18
5.3	Terävyysalue	18
5.4	Zoomaus	19
5.4.1	Aukizoomaus	19
5.4.2	Pikazoomaus	20
5.5	Valotus	20
5.5.1	Valo on tärkein	20
6	KUVATEKNIikka	22
6.1	Kuvan koko	22
6.2	Kuvasuhde	24
	LÄHTEET	29
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tämän tutkielman tarkoitus on avata ja opastaa lukijalle, miten tehdä dokumenttielokuva sekä kertoa minun tekemästäni dokumenttielokuvasta: Rauman Akku – Yli 40 vuotta yrittäjyyttä.

Tavoitteenani oli suunnitella ja toteuttaa yhden miehen sekä kahden kameran tuotantoryhmällä nollabudjetin dokumenttielokuva. Tarkoitukseni ei ollut selittää mahdollisia ongelmia sillä, että tein elokuvan yksin. Vaan päinvastoin. Tarkoitukseni oli näyttää ja todistaa, että dokumenttielokuvan tekemiseen ei tarvita välttämättä kuin yksi henkilö. Onnistuin tavoitteissani mielestäni erinomaisesti. Ongelmia totta kai oli, mutta mielestäni sain hoidettua ne paremmin, kuin luulin.

Kuvauksen ja editoinnin suoritin vuoden 2013 keväällä.

Opinnäytetyöni aihe oli suhteellisen helppo valinta. Olen töissä yrityksessä nimeltä Tuotantotalo Traama, joka tekee mainoksia ja televisio-ohjelmia Rauman paikkallis televisiolle Raumatv:lle sekä valtakunnallisille kanaville. Olisin voinut saada jonkin aiheen myös heiltä, mutta koska en ole aikaisemmin tehnyt tällaista historiikkidokumenttia, niin tämä on uusi ja mielenkiintoinen työ niin minulle, kuin Rauman Akullekin. Omaan videontekohistoriaani kuuluu mainokset, musiikkivideot sekä televisio-ohjelmat.

Olen aina ollut hyvin kiinnostunut historiasta ja nyt kun minulla on mahdollisuus tehdä itse historiapohjainen dokumentti vaarini perustamasta yrityksestä, en keksi mitään syytä kieltäytyä.

Alun perin aihevaihtoehtoja oli kaksi: historiadokumentti sekä yritysvideo. Keskustelimme nykyisen toimitusjohtajan Taina Lammin kanssa pitkään, kumpaa ryhdyn tekemään. Kävimme läpi plussia ja miinuksia. Pohdimme, että kummasta voisi olla enemmän hyötyä yritykselle. Päädyimme historiikkiin siksi, että dokumentissa on pakko tulla esille mistä yrityksestä puhutaan, joten yksinään tylsän yritysvideon saa tällä tavoin liitettyä mukaan historiikkiin.

Videota tuskin koskaan tullaan noteeraamaan suuremmin Rauman Akun markkinoinnissa, mutta tämä voi olla esimerkiksi hieno lahja uusille ja vanhoille työntekijöille sekä asiakkaille.

Käyttötarkoituksella ei ole minun puolesta kovin suurta merkitystä. Itse olen enemmän kuin tyytyväinen jo siitä, että pääsin tutkimaan vaarini perustamaa yritystä, sain keskustella hänen kanssaan aiheesta sekä sain vielä tehdä dokumenttielokuvan hänen tarinastaan. Tämä projekti oli mielenkiintoisin, jossa olen ollut mukana, Samalla se oli yksi haastavimmista, koska minä tunsin haastateltavat ja he tunsivat minut.

Tämä dokumenttielokuva kertoo Rauman Akun synnystä ja kasvusta. Miten pienestä akkuliikkeestä tuli yksi Rauman menestyneimmistä perheyrityksistä? Mikä edesauttoi sitä, että Rauman Akku valittiin vuoden 1991 laman aikana Vuoden Raumalaiseksi yritykseksi? Entä miten nais-toimitusjohtaja suoriutuu miehisellä alalla?

2 DOKUMENTTIELOKUVA

2.1 ”Todellisuuden luovaa käsittelyä”

Dokumenttielokuva on elokuva jolla kerrotaan todellisuutta. Dokumenttielokuvien tarkoitus on vaikuttaa katsojiin tiedolla, mutta sitäkin enemmän tunteella. Tunne on se asia joka jää ensimmäisenä ihmisten mieleen. Tunnetta voidaan esittää äänillä, henkilöillä ja kuvilla. Kun taas tieto joka herättää tunteita saa takuu varmasti katsojan huomion. Skotlantilainen John Grierson on tiettävästi ensimmäinen ihminen, joka on alkanut käyttää termiä dokumenttielokuva. Hän kuvaili sitä seuraavasti: ”Dokumenttielokuva on todellisuuden luovaa käsittelyä”.

Elokuvahistorioitsija Richard Barsam on sanonut, että kaikki dokumenttielokuvat ovat ei-fiktiivisiä elokuvia, mutta kaikki ei-fiktiiviset elokuvat eivät ole dokumenttielokuvia. Dokumenttielokuva eroaa fiktiivisestä elokuvasta siten, että fiktion kir-

joittaja luo kuvitteellisen maailman jossa tarina tapahtuu, kun taas dokumenttielokuvaantekijä kertoo todellisesta maailmasta ja siinä elävistä tai eläneistä henkilöistä.

Ei ole olemassa mitään määritteitä tai sääntöjä siitä, mikä on dokumenttielokuva ja mikä ei. Jos tekijä nimeää teoksensa dokumenttielokuvaksi, niin silloin se on sellainen. Toki jokaisella ihmisellä on olemassa ainakin jonkinlaiset eettiset säännöt ja nämä on hyvä muistaa dokumenttielokuvaa tehdessä: Ei saa valehdella, sillä dokumentti perustuu tosiasioihin.

Dokumenttielokuva on aina tekijänsä mielipide. Ohjaaja ja leikkaaja päättävät minäkäläisen mielipiteen he haluavat tuoda julki kustakin asiasta ja henkilöstä. Ohjaajalla on myös vastuu sillä henkilöt joita elokuvassa käytetään, ovat aina aivan oikeita henkilöitä. Dokumenttielokuvissa ei käytetä näyttelijöitä. Toki jokainen katsoja muodostaa oman mielipiteen omassa päässään, mutta ohjaaja on se, joka antaa suunnan näille mielipiteille.

Henkilökohtaisesti pidän historiallisista dokumenttielokuvista. Selviytymistarinoista, joissa pienet ja haavoittuvat ihmiset ja asiat kohtaavat sekä mahdollisesti voittavat jonkin suuren haasteen. Tällaisia ovat muun muassa Suomen sodista kertovat dokumentit. Kuuntelen mielelläni haastateltavien tarinoita ja pystyn uppoutumaan niihin mukaan. Minun dokumenttielokuvani on selviytymistarina. Pieni ja vaatimaton akkuja patterikauppa selittää 1970- sekä 1990-luvun lamat ja nousee yhdeksi Rauman seudun merkittävämmäksi perheyrietykseksi.

2.2 Tyylisuunnat

Dokumenttielokuvien tyylisuunnat ovat muuttuneet radikaalisti vuosien saatossa. Luotettavasta ja objektiivisesta tyylisuunnasta on kuljettu täysin subjektiiviseen elokuvan kerrontaan.

Ensimmäinen tyylisuunta on dokumenttielokuvien isän John Griersonin keksimä ”Jumalan ääni”. Tässä tyylilajissa ominaisinta on siis draamallinen ja autoritääriäinen Jumalan ääneltä kuulostava ”voice-over”. Nykyään useimmat antropologia- ja luon-

todokumentit käyttävät kyseistä tyyliä. Kertojan tehtävänä on siis kertoa katsojalle mitä kuvassa tapahtuu ja/tai tulee tapahtumaan. Katsojan on helppoa vastaanottaa tietoa, koska usein ääni ja puhe ovat niin sujuvaa ja rauhallista, että katsoja keskittyy kuuntelemaan, eikä kiistelemään kertojan esittämistä faktoista.

Kameroiden kevennyttyä ja filmin parannettua dokumenttielokuvan tekijät pystyivät kuvaamaan entistä todellisempia elokuvia. Tyyliuunnan ideana oli, että kuvausryhmä alkaa kuvata tilanteita sellaisenaan ilman ennen aikaista perehtymistä kuvattavaan aiheeseen. Tällä haluttiin luoda mahdollisimman objektiivinen näkökulma. Kyseistä tyyliuuntaa kutsuttiin nimellä totuuselokuva tai suoraelokuva.

1970-luvulla dokumenttielokuvat saivat tyyliuunnan jota voi nähdä tänäkin päivänä: puhuvapää. Tyyliuunnan tarkoituksena on antaa haastateltavan itse kertoa asioista siten, kuin he ovat ne itse kokeneet. Elokuviissa näkyy myös kuvituskuva asioista tai henkilöistä, joista haastateltavat kertovat. Tällä keinolla saadaan haastateltavan eli tiedon lisäksi tunnetta näillä kuvituskuvilla. Käytin omassa dokumenttielokuvassani kyseistä tyyliuuntaa. En nähnyt mitään järkeä tai edes mahdollisuutta käyttää jotakin muuta, sillä tarkoitukseni oli juurikin kertoa tarinaa ja tukea sitä tarinaa kuvilla.

Neljäs tyyli on sekoitus kolmea edellä mainittua: voice-over, totuuselokuva sekä puhuvapää. Looginen jatkumo sekä haastateltavien eriävät mielipiteet tekevät tästä tyyliuunnasta omansa. Systemi kulkee siis siten, että voice-over alustaa keskustelun, jonka jälkeen haastateltavat kertovat oman mielipiteensä. Yleensä toisen mielipide kumoaa toisen. Kaiken tämän päällä on kuvituskuva, jolla saadaan katsojat paremmin havainnollistamaan, mistä on kyse.

Viimeinen tyyliuunta on voice-overin tukemista ”muka” objektiivisilla haastateltavilla. Dokumentin idea on kertoa jostain asiasta ja täysin subjektiivisesti valitut haastateltavat tukevat omilla tarinoillaan voice-overin kertomaa tarinaa. Tätä tyyliä kutsutaan nimellä subjektiivinen-dokumentti.

3 HAASTATELTAVAT

3.1 Henkilöt dokumenttielokuvassa

Käytin dokumentissani siis kahta eri henkilöä – Antti Lammia sekä Taina Lammia. Koska tunsin molemmat erittäin hyvin, tuli minun miettiä miten saat kaksi kameraa pelkäävää henkilöä kertomaan tarinaa, kuin tuntemattomalle ihmiselle? Yleensä kun haastateltava tuntee haastattelijan, ovat vastaukset liian yksinkertaisia ja lyhyitä.

Ihminen kiinnostaa muita ihmisiä. Aaltosen (2003, 154) mielestä dokumenttielokuvi-
vissa henkilöiden valinta on jopa tärkeämpää, kuin fiktioissa. Varsinkin dokumenttielokuvi-
vissa joissa päähenkilö kertoo suurimman osan tarinaa. Minun elokuvassani ei ollut vaihtoehtoja valita haastateltavia, enkä olisi edes tehnyt elokuvaa kyseisestä aiheesta jos olisin tiennyt, että haastateltavani ei olisi kiinnostavia tai muuten sopivia.

3.2 Antti Lammi

Antti Lammi on minun äitini isä. Tiedän, että hän on hyvin supliikki ja hän on kykeneväinen keskustelemaan aiheesta kuin aiheesta. Ennen kuvauksia keskustellessani hänen kanssaan aikatauluista kerroin, että kuvaukset kestävät korkeintaan 30 minuuttia. Tämä aika sisälsi siis minun saapumisen, kaluston kuntoon laittamisen, haastattelun ja kaluston purun. Paikalle päästyäni kannoin kaluston sisään ja menin olohuoneeseen keskustelemaan hänen kanssaan niitä näitä. Keskustelimme noin 10 minuuttia, kunnes aloin kasaamaan kuvauskalustoa. En kuitenkaan lopettanut keskustelusta. Kun sain kaluston kuntoon, keskustelimme vielä lisää. Jo tässä vaiheessa aikaa oli kulunut yli 30 minuuttia. Ainut tarkoitukseni oli, että annan hänen rauhassa totutautua kameroihin ja muuhun kalustoon. Se, että olisin heti ovesta sisään tullessani kasannut kaksi kamerasettiä kahdessa minuutissa hänen eteensä, olisi todennäköisesti säikäyttänyt hänet tai ihan kenet tahansa.

Kun kaikki näytti hyvältä ja rauhalliselta, aloitin haastattelun. Yritin aluksi hakea paljon silmäkontaktia Antin kanssa rauhoittaakseni häntä kameroista. Parin kysy-

myksen jälkeen huomasin, että turha on yrittää rauhoitella. Haastattelu kulkee kuin ammattilaisella.

Olin todellisuudessa suunnitellut siten, että aikaa kuluisi kaikkiin 15 kysymykseen yhteensä noin 15-20 minuuttia. Niinhän siinä sitten kävi, että aikaa kului kaiken kaikkiaan yli 35 minuuttia. Harvemmin käy niin, että kuvaukset kestävät suunniteltua pidempään.

3.3 Taina Lammi

Taina Lammi oli hieman haastavampi tapaus. Haastattelin häntä luonnollisesti hänen työtoimistossaan. Taina ilmoitti heti, että hän ei pysty olemaan kameran edessä eikä varsinkaan videokameran. Toimin hänen kanssaan osittain samanlaisella metodilla, kuin Antin kanssa. Uskoin kuitenkin, että jos minä itse haastattelen häntä niin se vaan ei yksinkertaisesti tule toimimaan. Siksi pyysinkin erään ystävättäreni paikalle haastattelijaksi.

Kun pääsimme Rauman Akulle, kannoin kuvauskaluston sisään. Kaikki yhdellä kertaa. Tarkoitukseni oli siis hieman jopa ”pelästyttää” Taina. Odotin muutaman minuutin miettiessäni kuvakulmia. Taina lähti hakemaan kahvia ja tässä välissä pistin kaluston valmiiksi kuntoon.

Mielestäni pelon voittaa parhaiten, kun tuo pelon pelkääjän luokse tuttuun ympäristöön. Koko pelon tulee olla näkyvillä eikä vain osittain.

Tämän jälkeen rauhoitin tahtiani, minkä avulla yritin rauhoittaa Tainaa. Yritin saada hänen ajatuksena pois kameroista. Pohdiskelin ääneen lavastuksesta. Mikä näyttäisi hienolta missäkin? Kokeilin monia eri vaihtoehtoja. Välillä jopa valehtelin, että jokin taulu tai paperi oli vinossa ja korjailin niitä. Hetken kuluttua Taina alkoi pohtia samaa, mikä siis tarkoitti sitä, että kameroiden läsnäolo ei vaivannut häntä enää niin paljoa.

Kun Taina näytti rauhalliselta, kysyin ollaanko valmiita kuvaamaan? Kerroin, että virheitä ei kannata pelätä, niitä tapahtuu kaikille. Jos tarvitsee ottaa jokin kohta uusiksi, niin sitten se otetaan. Ei ole kiirettä mihinkään.

Kuvausten alkuosa meni todella hyvin. Jännitystä ei juurikaan näkynyt. Kuvausten loppuosassa tapahtui se mikä niin hyvin usein tapahtuu, kun kuvataan kamerapelkoista ihmistä. Taina alkoi miettiä liikaa omia vastauksiaan. Tämä johti siihen, että pidimme liian pitkiä taukoja hänen miettiessään vastausta. Pidemmän päälle tässä tulee aina käymään niin, että liika jännitys alkaa päästä valloilleen. Jostain syystä haastattelija alkaa ”hävetä” itseään. Vastauksista tai niiden annista tule enää mitään, koska haastattelija on miettinyt vastaukset omassa mielessään sanasta sanaan ja hän unohtaa jo ensimmäisen lauseen toisen sanan.

Onneksi tämä ramppikuume iski vasta haastattelun lopussa. Olin suunnitellut kysymykset siten, että alussa oli muutama helppo, joiden tarkoituksena oli päästää Taina vauhtiin. Kysymykset vaikeutuivat loppua kohden.

4 RAUMAN AKKU

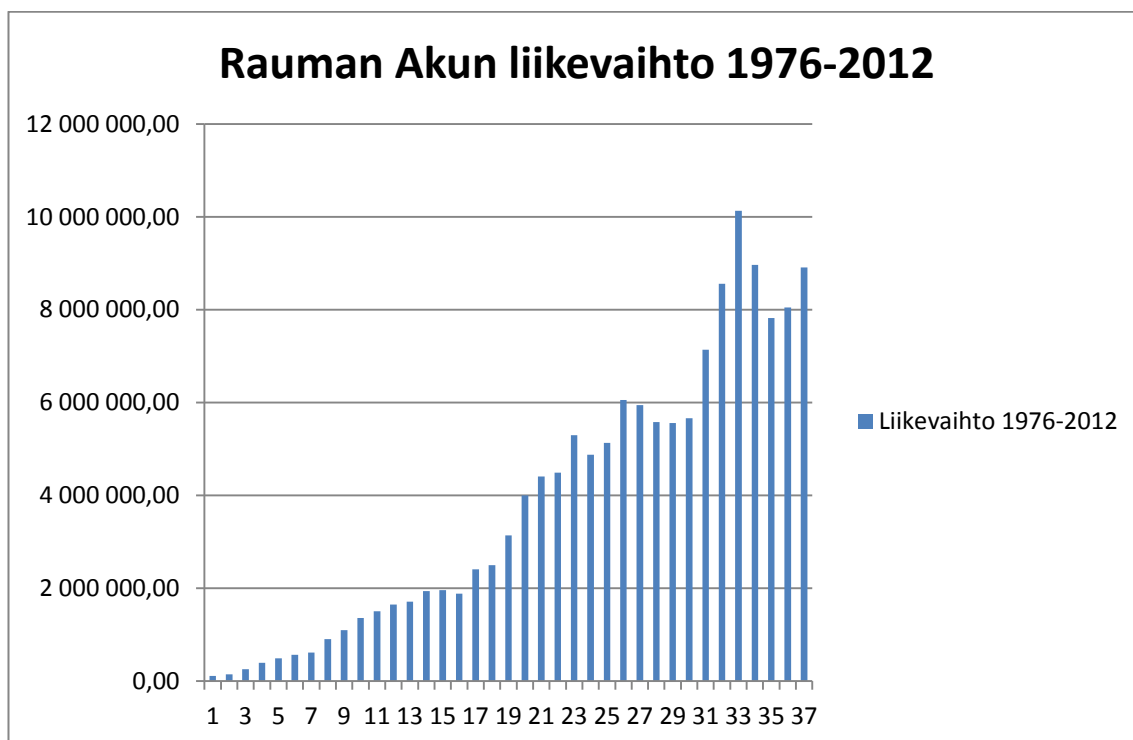
4.1 Mikä on Rauman Akku?

Rauman Akku Oy on vuonna 1958 perustettu erikoisliike, jonka valikoimaan akkujen lisäksi kuuluvat hydraulikan, pneumatiikan, laakerien, tiivisteiden, työkalujen (1995), koneiden, henkilösuojaimien, hitsauskoneiden, hitsauslisäaineiden ja kiinnitystarvikkeiden (2002) merkkituotteet. Aikoinaan tämä yhden miehen yritys työllistää tänä päivänä jo yli kolmekymmentä ihmistä.

Perustettu 1958, perustaja Aarre Leino, akkuliike 1958-1959.

- Simo ja Meeri Laakso 1959-1960
- Matti ja Aino Ruohomäki 1960-1972
- Antti Lammi 1972-, tuotevalikoimaan lisättiin letkut ja liittimet
- 1993 Oy; Antti Lammi, Taimi Lammi, Ilkka Lammi, Taina Lammi
- 2004 Antti Lammi jää eläkkeelle, jatkaa hallituksen pj:nä
- Oy:n muutos 2006; Antti Lammi, Taimi Lammi, Taina Lammi

Vuonna 1982 Rauman Akku Oy muutti Tehtaankadun tiloista Hakunintien Yrittäjäta-
loon ja tällä hetkellä hallitilaa on noin 2000 m².

5 KÄSIKIRJOITUS

5.1 Mikä on käsikirjoitus?

Hirvosen (2003, 30) mielestä käsikirjoitusta ei voi verrata esimerkiksi proosa- tai näytelmäkirjallisuuteen. Hän vertaisi sitä enemmänkin runokirjallisuuteen. Kirjailija kirjoittaa niin, että se herättää lukijan mielessä jotain ajatuksia. Käsikirjoittaja taas kirjoittaa siten, että kuvaaja, ohjaaja ja leikkaaja pystyvät näkemään ja kuulemaan, mitä kirjoituksella halutaan kertoa.

Käsikirjoittajia on kaksi eri koulukuntaa. Toiset kirjoittavat pientä yksityiskohtaa myöden, mitä kuvassa tulee olla ja mitä kuulua. Tämä helpottaa ohjaajan, leikkaajan ja kuvaajan työtä, mutta asettaa tiukan esteen muiden ammattilaisten luovuudelle. Toiseen koulukuntaan kuuluvat kirjoittavat hieman maltillisemmin ja näin ollen valmiiksi keitetty soppa voi saada paremman maun muutamaa lisämaustetta käyttämällä. (Ang 2006, 122.) Aikataulu ja budjetti vaikuttavat tietysti siihen, kummalla tyyliä käsikirjoitus kirjoitetaan.

Käsikirjoitus poikkeaa muusta kirjoittamisesta myös siten, että käsikirjoituksessa ei tarvitse olla selkeää, loogista jatkumoa (Hirvonen 2003, 14). Hyvänä esimerkkinä voidaan ottaa yleinen kohtaus, niin televisiosarjoista, kuin elokuvistakin, jossa kaksi henkilöä keskustelee keskenään. Toisella henkilöllä on jotain tärkeää kerrottavaa, mutta hän suostuu kertomaan asiansa vasta, kun he pääsevät paikkaan X. Mitä tapahtuu tämän matkan aikana? Vaihtavatko he vain puheenaihetta, vai ovatko he vain hiljaa? Jotkut katsojat saattavat ihmetellä tätä asiaa, mutta se todennäköisesti unohtuu siinä vaiheessa, kun tämä jännittävä asia on tuotu esille.

Dokumenttielokuvaa on lähes mahdotonta käsikirjoittaa etukäteen, koska on mahdotonta tietää, mitä haastateltava tulee kertomaan. Alun perin ajattelin, että omasta dokumentista tulee alle kymmenen minuuttia pitkä. Ensin Antti Lammi kertoo oman tarinansa ja tämän jälkeen Taina Lammi omansa. Heidän vastauksena meni kuitenkin sen verran hyvin yhteen, että voin leikata niitä peräjälkeen. Näin saan vastauksiin myös lisää syvyyttä ja näkemyseroja.

5.2 Dokumenttielokuvan käsikirjoitus

Usein puhutaan, että dokumenttielokuvista ei voi tehdä käsikirjoitusta. Sillä dokumenttielokuva kuvaa todellisuutta eikä sen tekijä voi näin ollen tietää, mitä tulee tapahtumaan, tai mitä mahdolliset haastateltavat tulevat vastaamaan. Loppu viimein dokumenttielokuvan rakenne muodostuu vasta leikkauspöydällä.

Aaltosen (2002, 150) mielestä käsikirjoitus voidaan ja pitää tehdä. Dokumenttielokuviissa käsikirjoituksen tarkoitus ei ole sama, kuin esimerkiksi mainoselokuvissa. Käsikirjoituksen tarkoitus on olla suunnitelma ja suuntaa antava työpaperi. Siitä voidaan poiketa. Aaltosen (2002, 150) mielestä käsikirjoituksen tekemättä jättäminen kertoo tekijän laiskuudesta ja motivaatiosta projektia kohtaan.

Dokumenttielokuvan käsikirjoitus poikkeaa normaalista käsikirjoituksesta myös siten, että aivan kuin kaikissa käsikirjoituksissa pitää olla alku, keskikohta ja loppu. Nämä löytyy ja pitää löytyä myös dokumenttielokuvan käsikirjoituksesta, mutta ero tulee siinä, että näiden vaiheiden ei tarvitse olla kyseisessä järjestyksessä. Se tuo dokumenttielokuvan tarinaan lisää mielenkiintoa, jos katsojalle paljastetaan jo heti alussa, miten tarinassa tulee tapahtumaan ja vasta sen jälkeen kerrotaan, miten tilanteeseen päädytään.

Minun dokumenttielokuvani käsikirjoitus oli todella yksinkertainen. Sen tarkoitus oli toimia ainoastaan muistilappuna. Olin kirjoittanut siihen, että ketä haastatellaan, missä haastatellaan sekä haastateltavien kysymykset. Varsinainen käsikirjoitus muodostui juurikin leikkauspöydällä.

6 KUVAUSKALUSTO

6.1 Kuvauskalusto

Kalustolista dokumentin tekoa varten:

- Canon 60D
- muistikortti Sandisk 16Gb, SD class 10, UMS-1
- objektiivi, EF-S 18-135mm f/3.5-5.6 IS
- objektiivi, EF 50mm f1,8 II
- Canon XH A1S
- objektiivi, Canon 20x HD VIDEO Lens, 4.5 – 90mm f/ 1.6 . 3.5
- statiivi Manfrotto
- statiivi Slik
- AGK PT 40 PRO
- stereomikrofoni RØDE stereo videomic

6.2 Video

Käytin kuvauksissa kahta eri kameraa. Canonin 60D järjestelmäkameraa sekä Canonin videokameraa XH A1s. Järjestelmäkamerassa objektiivina oli Canonin oma EF-S 18-135mm f/3.5-5.6 IS. Videokamerassa objektiivina Canon 20x HD VIDEO Lens, 4.5 – 90mm f/ 1.6 . 3.5.

Canon 60D oli pääkamerana. Alun perin tarkoitukseni oli, että käytän Sonya vai äänien ottamiseen. Minulla oli langattomat nappimikrofonit, jotka siis tallensivat ääntä. Kuvauspaikalla kuitenkin mietin, että miksen kohdistaisi tätäkin kameraa, niin saisin enemmän materiaalia.

Canonin 60D on kuvanlaadun puolesta erittäin laadukas kamera. Suurin miinus tulee äänentallentamisessa, mutta koska 60D:tä ei ole suunniteltu videokameraksi, on valmistaja todennäköisesti katsonut parhaimmaksi jättää äänentallennus hieman ontoksi. Suurin ero seuraavaan kamera maaliin, eli Canon 7D:hen on siinä, että 60D:ssä on

kääntyvä 3” näyttö. Tämä helpottaa niin valo- kuin videokuvaamisessa, koska kuvaajan ei tarvitse mennä esimerkiksi makuulleen maahan, tai kiivetä tikkaille, jotta näkisi, miltä kuva etsimessä näyttää,

6.3 Audio

Äänentallennus välineenä toimi AGK:n PT 40 PRO analoginen langaton nappimikrofoni. Kyseinen laite on tarkoitettu nimenomaan haastatteluja varten, mutta omasta mielestä äänenlaatu ei ollut niin hyvä kuin olisin toivonut.

Voi olla, että vika oli myös käyttäjässä. Olen kylläkin käyttänyt kyseistä äänentallennusvälinettä työni puolesta kymmeniä kertoja, eikä kertaakaan ole ollut äänissä mitään vikaa.

Ongelma äänessä oli siis se, että kun haastateltava korotti ääntään, meni ääni niin sanotusti ruvelle. Olin ilmeisesti säätänyt mikrofonin liian herkälle. Kompastuskiveni oli siis se, että minulla oli liian paljon asioita hoidettavana yksistään (kaksi kameraa, äänet ja haastattelu). Sain kylläkin hieman parannettua äänenlaatua Audacity nimisellä tietokoneohjelmalla, mutta paljoa ei ollut tehtävissä.

Lisäksi minulla oli järjestelmäkamerassa stereomikrofoni RØDE jonka funktio oli se, että sain synkronoitua äänet ja kuvan helpommin keskenään. Toki olisin voinut ottaa nämä äänet järjestelmäkameran omalla mikrofonilla, mutta kun minulla kerta oli mahdollisuus lainata kyseistä mikrofontia, ei siitä ollut mitään haittaa.

RØDE-mikrofoni on malliltaan niin sanottu haulikkomikrofoni. Sitä ei ole tarkoitettu haastatteluiden tekemiseen. Sillä otetaan lähinnä tilääniä. Sana ”haulikko” tarkoittaa mikrofoni-terminissä sitä, että ääniaallot tulevat mikrofoniin kuin haulikon piipusta lähtevät haulit. Eli takaa, ja sivuilta tulevat äänet, eivät kuulu juuri ollenkaan. Tästä syystä haulikkomikrofoni ei ole hyvä haastatteluissa, koska jos haastateltava kääntää päänsä, niin samalla hänen puheensa ääni hiljenee.

7 KUVAUSTEKNIikka

7.1 Yksinkertainen vinkki

Koskaan ei voi olla liikaa videokuvaa. Mitä enemmän kuvaat yhtä otosta, on todennäköisempää, että saat haluamasi, eli täydellisen kuvan. Tällä ei tarkoiteta pelkkää otosten määrää, vaan myös kestoja. Aloita kuvaus aina muutama sekunti aiemmin. Sama pätee kuvauksen lopettamiseen, eli kuvaat pari sekuntia pidempään, kuin kohtausta kestää. Tämä antaa enemmän pelivaraa leikkaamiselle.

(Juniper 2011, 72.)

7.2 Tarkentaminen

7.2.1 Manuaalitarkennus

Juniper (2011, 84) kehottaa suosimaan manuaalitarkennusta automaatin sijaan. Automaattitarkennus perustuu kuvattavan näkymän kontrastilinjojen analysointiin, eli kohteen tulee olla kuvassa koko ajan, jotta kuva voidaan tarkentaa.

Toki voi tehdä myös siten, että kuvattava on kuvassa tarkennuksen ajan, ja poistuu tämän jälkeen kuvasta. Tämä keino on hitaampi, ja isommissa tuotannoissa aika on rahaa. Kamera tekniikka ei ole vielä niin kehittynyt, että automaattitarkennusta kannattaisi käyttää manuaalitarkennuksen sijaan, videokuvaamisesta puhuttaessa.

Kun kuvataan ihmistä, on tarkennus tehtävä aina ihmisen silmiin. Näin varmistetaan, että kuva on oikeasta kohdasta terävänä.

Itse videossa ei liikkuvia henkilöitä ollut, joten tarkentaminen ja kuvan pitäminen tarkkana kävi helposti.

7.2.2 Lisävälineet tarkentamiseen

On olemassa erilaisia laitteita tarkennuksen helpottamiseksi. Etenkin järjestelmäkameralla kuvatessa suositellaan käyttämään follow focus –laitetta. Tarkennusrenkaaseen liitetään erillinen laita, joka tulee kameran sivulle. (Juniper 2011, 84.)

Kameran oma LCD-etsin ei toimi ulkokuvauksessa oikeastaan ollenkaan. Kameraan voi ostaa lisänäyttöjä, joista on huomattavasti helpompi seurata, mitä kuvassa tapahtuu. Halvempi ratkaisu on ”looppi”. Se on perinteisen etsimen näköinen laita, joka pannaan kameran LCD-näytön päälle. Looppi estää kaikki ympäriltä tulevien valojen pääsyn etsimeen. (Juniper 2011, 84.)

7.3 Terävyysalue

Terävyysalueella tarkoitetaan tarkennettavan kohteen eteen ja taakse ulottuvaa aluetta, jolla kuva on vielä hyväksyttävän terävää. Videokuvauksessa terävyys ei ole aivan yhtä tärkeää, kuin valokuvauksessa, mutta hyvä kuvaaja saa tylsänkin kohteen näyttämään hyvältä, oikeaa terävyysaluetta käyttämällä. (Ang 2006, 68.)

Pieni terävyysalue tarkoittaa sitä, että kuvattava kohde näkyy selvästi ja tausta kohteen ympärillä on sumeaa. Tätä kutsutaan ”film lookiksi”. Pelkkä pieni terävyysalue ei toki riitä tekemään kuvasta elokuva-tyylistä. Siihen tarvitaan vielä tietynlaiset värimääritykset sekä mahdolliset kuvan pehmennykset.

Tämä film look -terävyysalue ei mielestäni sovi haastattelu tilanteeseen, joten pidin tarkoituksella kameran aukon riittävän pienenä. Toinen syy oli se, että Antti Lammia haastattellessa toimin yksin enkä voinut koko aikaa vahtia kameraa. Eli jos aukko olisi ollut suurena ja kohde olisi liikkunut eteen tai taakse esimerkiksi kymmenen senttiä, olisi tämä näkynyt kuvassa epäterävänä. Taina Lammia kuvatessa en katsonut järkeväksi muuttaa aukkoa, koska kuvan tunnelma olisi muuttunut liikaa.

Angin (2006, 68) mielestä helpoin tapa saada terävyysalue pieneksi, on sijoittaa kamera riittävän kauas kuvattavasta kohteesta ja zoomata lähelle. Tällöin kuvakoosta tulee lähikuva.

Toinen tapa, on säätää kameran aukkoa riittävän suureksi. Valitettavasti käsisäätö puuttuu monesta harrastelijakamerasta, mutta jos sinulla on mahdollisuus käyttää aukkoa, niin se on suotavampi keino, kuin zoomaus. (Ang 2006, 68.)

7.4 Zoomaus

Objektiivin polttovälin muuttaminen, eli zoomaus antaa vaikutelman, että kamera liikkuu kuvattavaa kohdetta päin tai siitä pois.

80-90 luvulla zoomausta käytettiin paljon, koska se helpotti editoijan työtä. Zoomaus oli helppo siirtymätehoste ja huonoimmatkin kuvaajat onnistuivat siinä helposti. Tästä syystä zoomausta käytettiin aivan liikaa. (Ang 2006, 74.)

Nykyään zoomausta näkee paljon esimerkiksi kotivideoissa ja se on enemmän huvittavan, kuin hienon näköistä. Mitä enemmän käytetään zoomia, sitä huonompi kuvaaja on.

Nykyajan ammattikuvaajat ovat omaksuneet uudenlaisen zoomaustyylin, jotta he eivät näyttäisi muiden ammattilaisten silmissä amatööreiltä. Zoomaus kun on kuitenkin videokuvassa suhteellisen tärkeä työkalu. Ammattikuvaajat siirtyvät portaittain lähelle kohdetta, liukumisen sijaan. Tällä keinolla saadaan helposti lisää dramatiikkaa ja se on muutenkin luonnollisempi ihmissilmälle. Ihmissilmällä ei pysty ”zoomaamaan” liukuvalla tekniikalla, vaan silmienkin zoomaus toimii portaittain. (Ang 2006, 74.)

7.4.1 Aukizoomaus

Aukizoomaus on hyvä vaihtoehto perinteisesti käytetylle kohtizoomaukselle. Aukizoomauksessa esitellään aluksi jokin tietty kohde läheltä. . (Ang, 2006, 74)

Esimerkiksi kuvataan melojaa, joka soutaa kanootillaan kovasti aaltoilevassa vedessä. Katsoja alkaa miettiä: ” Mitä tapahtuu? Onko kyseinen henkilö hädässä?” Sitten zoomataan kuva auki ja kuvassa näkyy järvi sekä kymmenen muuta melojaa, jotka ovat vaikka opettelemassa melontaa. Näin draamasta saadaan komedia.

7.4.2 Pikazoomaus

Pikazoomaus on myös ammattikuvaajien suosima tekniikka. Tällä tekniikalla voidaan joko yksinkertaistaa leikkausta, tai käyttää ihan vaan sellaisenaan nostattamaan tunnelmaa. . (Ang 2006, 74.)

Pikazoomaukseen tarvitaan yleensä vain ammattikameroista löytyvä zoomausvipu. Ongelman voi tosin kiertää editoinnissa. Ensin käytetään klippiä, jossa melojat opettelevat ja tämän perään käytetään klippiä, jossa näytetään yksittäistä melojaa. Kunhan huomiopiste on oikeassa paikassa, näyttää kuva pikazoomaukselta. (Ang 2006, 74.)

7.5 Valotus ja valaistus

7.5.1 Valo on tärkein

Videokuvauksessa valaistus on yksi tärkeimmistä elementeistä. Valohan se on, jota kuvataan.

Valaistuksella videoon saadaan tietyn ajan ja paikan tuntu, haluttu tunnelma ja mahdollisesti jopa omaperäinen visuaalinen tyyli. (Ang 2006, 100.)

Suoritin Antti Lammin kuvan noin puolen päivän aikaan. Päivä oli kirkas, joten sijoitin hänet ikkunan viereen. Ikkuna oli etelään päin joten tällä tavoin sain valaistua hänen kasvonsa luonnollisella päivän valolla.

Taina Lammin kuvaukset olivat iltapäivällä. Tein hänen kanssaan lähes samalla tavalla, kuin Antin kanssa. Taina oli ikkunan vieressä. Koska oli jo iltapäivä, niin valo oli hieman kellertävää. Tämän sain korjattua valkotasapainosäädöllä.

7.5.2 Valon laatu

On olemassa kahta erilaista valoa: pehmeä valo ja kova valo. Pehmeä valo on kuin ohut pilvipeite auringon edessä. Valo sirottuu joka suuntaan, sen sijaan että se keskittyisi vain yhteen tiettyyn kohtaan. Pehmeä valo saa aikaan heikot, epämääräiset varjot, tai mahdollisesti hävittää kaikki varjot kokonaan. (Ang 2006, 100-101.)

Kova valo taasen voimistaa värejä, terävöittää muotoja ja luo suuren kontrasti eron tummimpien ja kirkkaimpien kohteiden välille. Valo tulee, kuin yhdestä pisteestä. (Ang, 2006, 100-101)

8 KUVATEKNIikka

8.1 Kuvan koko

Kun puhutaan kameroista, puhutaan yleensä resoluutioista ja megapikseleistä. Valokuvauksessa sana resoluutio aiheuttaa yleisesti paljon sekaannusta. Se yhdistetään usein termeihin pikseleihin tuumalla (PPI), pisteisiin tuumalla (DPI) sekä kaikkien tuntemaan megapikseleihin. Resoluutio tarkoittaa kuvan tarkkuutta ja pikselimäärät kuvan kokoa. Valokuvissa pikselimäärät voivat olla mitä tahansa, mutta videokuvassa käytetään standardeja.

Digitalisoitumisen aikana ei ole voinut olla kuulematta sanaa HD, eli ”High Definition”. Erilaisia HD-standardeja ovat muun muassa 720p, 1080i ja 1080p. (Juniper 2011, 12-18.)

Näistä 1080p on laadultaan ”paras”. Tämä tarkoittaa, että kuvassa on pikseleitä 1080 pysty- ja 1920 vaakasuoraan. 1080i:ssä tämä kirjain i tarkoittaa sitä, että kuvasta toistetaan joka toinen rivi, eli tässä tapauksessa ei voida puhua Full-HD:sta. (Juniper 2011, 12-18; Cook 2007, 159.)

Tekemässäni videossa käytin kahta eri laatua. Järjestelmäkamera pystyy kuvaamaan 1080p-kuvaa mutta videokameralla ei saa kuin 1440x1920. Tästä syystä videokamera toimi niin sanottuna apu-kamerana.

Niin still- kuin videokuvauksessakin kuvaa on aina helpompi pienentää, kuin suurentaa. Kuvaa pienennettäessä tarkkuus säilyy ja kuva tai video näyttää hyvältä. Kun taas kuvaa tai videota suurennetaan, yrittää tietokone keksiä uusia pikseleitä tyhjistä, ja näin kuvanlaatu kärsii. Esimerkiksi vanhat televisio-ohjelmat näyttävät tästä syystä sumeilta HDTV-kuvassa. (Juniper 2011, 12-18.)

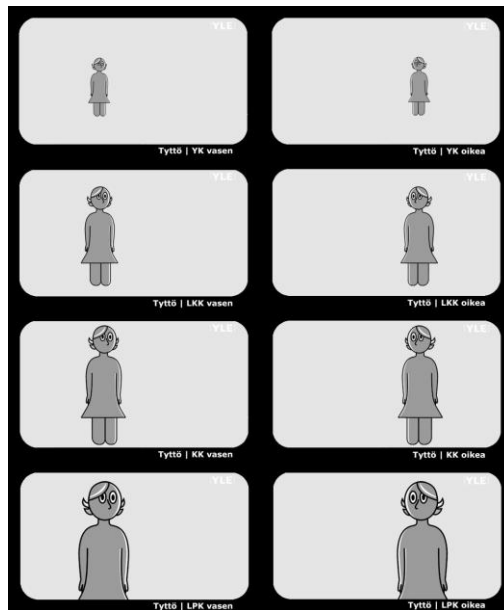
Koska kuvakokoja ei ole voitu määrittellä minkään standardin tai metrisen suureen perusteella, ovat elokuvantekijät sopineet keskenään kahdeksan kuvakoon järjestelmän:

- yleiskuva
- laaja kokokuva
- kokokuva
- laaja puolikuva
- puolikuva
- puolilähikuva
- lähikuva
- erikoislähikuva

Kuvakoot on eritelty kuviin 1 ja 2.

Kuva 1. Kuvakoot (Mediakompassi, YLE)

Kuva 2. Kuvakoot (Mediakompassi, YLE)

Nyrkkisääntö on, että kuvakokoa muutettaessa tarvitaan kahden kuvakoon muutos kahdeksan kuvakoonmittasarjassa, jotta kuvan jatkuvuus ja sujuvuus toimivat. Liian pientä muutosta kutsutaan klaffivirheeksi ja se näyttää kuvassa vain siltä, että kuva nytkähtäisi hieman. (Pirilä 2008, 81-84.)

Käytin dokumenttielokuvassani lähikuvaa (LK) sekä puolikuvaa (PK). Haastattelutilanteissa ei ole tarpeellista näyttää haastateltavaa kokonaan. Tällä säilytetään haastattelun tiivis tunnelma.

8.2 Kuvasuhde

Kuvasuhteella tarkoitetaan leveyden ja korkeuden suhdetta. Nykyään käytetään yleisimmin 16:9 kuvasuhdetta. Kuvattaessa videota ja käytettäessä 16:9-suhdetta pätee sama sommittelusääntö, kuin valokuvauksessakin, eli kolmasosasääntö. Tämä vain litistyy hieman pystysuunnassa. Jos kuvaat 16:9 ja tiedät, että videotasi tullaan joskus näyttämään kuvasuhteessa 4:3, niin välttä sijoittamasta kuvainnollisesti tärkeitä asioita kuvan reunoille, jotta se ei venytettäessä rajaudu pois.

Kuvasin totta kai elokuvassani kuvasuhteessa 16:9. En miettinyt hetkeäkään, että elokuva näkyisi joskus suhteessa 4:3. Editointi vaiheessa lisäsin kuvaan mustat reu-

nat kuvan ylä- ja alalaitaan. Tällä tavoin sain kuvasta hieman elokuvamaisemman ja kuvasuhteeksi tuli 1,85:1.

9 JÄLKITUOTANTO

9.1 Leikkaus

Yksinkertaisimmillaan leikkaaminen on vain kohtausten järjestelemistä. Leikkaajan taidot joutuvat koetukselle, kun videosta pitäisi saada mielenkiintoinen. (Välilylä2005, 70.)

Aloittaessani leikkaamista minulla oli materiaalia omasta mielestä suhteellisen vähän. Kummastakin haastateltavasta kahdella kameralla kuvatut haastattelut, sekä noin 100 valokuvaa ja lehtileikettä Rauman Akusta, joita mummini kanssa etsimme ja tutkimme monta tuntia. Kuvat saatuani vein ne Multiprint Oy:hyn jossa kuvat ja lehtileikkeet skannattiin digitaaliseen muotoon resoluutiolla 300dpi. Koska osa kuvista oli hyvin vanhoja, oli ne järkevää skannata niin isoiksi, kuin mahdollista. Kuvaa on aina helpompaa ja järkevämpää pienentää, kuin suurentaa.

Ajatukseni leikkuutyöstä oli alusta asti täysin selvä: videokuva on tukena valokuville ja valokuvat tukena videokuvalle.

Haastateltavien kertoessa tarinaansa käytin kuvituskuvana mahdollisesti aiheeseen liittyvää valokuvaa. Koska kuvat olivat tarpeeksi ison kokoisia, oli minulla mahdollista animoida kuva pienestä suureksi tai suuresta pieneksi. Tämä elävöittää kuvia huomattavasti. Kuvien näkyvyys vaihteli 15 sekunnista, 20 sekuntiin. Kuvien skaalaus vaihteli 100% - 150%.

Valokuvat eivät olleet pelkästään kuvituskuvia. Sain valokuvilla peitettyä videoiden leikkauskohtia. Haastattelun aikana odotin noin 5-10 sekuntia kysymyksien välillä. Luonnollisesti leikkasin nämä kohdat pois ja peitin kyseiset kohdat siis valokuvilla.

Yleisesti ottaen, jos kuvataan vähintään kahdella kameralla, niin sanottu huonoin kamera on pääkamera. Minun tapauksessani, kun käytössä oli järjestelmäkamera (Canon EOS 50D) sekä videokamera (Canon XH A1S) tiedostin, että kameroiden kuvat tulevat olemaan täysin erilaisia. Joten tein poikkeuksen ja käytin parempaa kameraa, eli järjestelmäkameraa pääkamerana.

Leikkausvaiheessa huononsin entisestään videokameran kuvaa. Lisäsin siihen hieman kohinaa sekä säädin värimäärityksessä säädin värit hieman luonnottomaksi sekä erilaisemmaksi, kuin järjestelmäkameran kuvaa. Tälläkin keinolla sain hieman lisää elämää elokuvaani.

9.2 Lisää tunnelmaa taustamusiikista

Valitsin taustamusiikiksi freeplaymusic.com:ista kappaleen Discouraged. Kappale on täysin luvallinen sillä ehdoilla, että sitä ei käytetä mainontaan, sillä ei yritetä hankkia rahaa ja kappaleen esittäjä mainitaan.

Valitsin tarkoituksella rauhallisen kappaleen. Hakusanoina käytin ”slow-tempo” sekä ”peaceful”. Olisi ollut täysin järjetöntä käyttää jotain menevämpää kappaletta. Musiikin valinta on tehtävä huolella, sillä jos esimerkiksi rauhallisessa elokuvassa on nopeampainen kappale, ihminen alkaa alitajunnassaan ajatella, että elokuvassa ei ole kaikki täysin kohdallaan ja näin ollen katsojan mielenkiinto lopahtaa.

Kappaleen oli alun perin tarkoitus olla vain elokuvan alussa sekä lopussa. Ideana oli, että alussa soiva kappale jää katsojan tietoisuuteen, ja kun se lopussa, viimeisen 30 sekunnin aikana alkaa soida uudestaan, tietää katsoja, että elokuvakin on loppuillaan. Kappaleen päätyminen koko videoon oli oikeastaan ennemmin pienoinen leikkaajan virhe, kuin tarkoitus. Siirtelin kappaletta Adobe Premieren aikajanalla etsiessäni oikeata kohtaa. Tarkoituksenani oli ajoittaa kappaleen äänenvoimakkuuden nousun sekä haastateltavan kaikuvaan äänen optimaalinen kohta. Tätä etsiskellessäni video jostain syystä siirtyi hieman liikaa eteenpäin ja kappale jatkoi soimista. Ajattelin heti, että tämä kuulostaa mahtavalta. Laskin totta kai musiikin äänenvoimakkuutta sen verran, että haastateltavien äänet kuuluivat.

Tästä seurasi pienoinen ongelma: Miten saada alle kolmen minuutin kappale melkein 15 minuuttia kestävään elokuvaan? Aloin käydä kappaletta läpi sekunti sekunnilta. Yritin etsiä kohtaa, josta saisin jatkettua kappaletta siten, että siinä ei tulisi minkäänlaista häiritsevää tahdinvaihtoa. Lopputulos oli se, että tässä melkein 15 minuutin elokuvassa soiva kappale toistuu hieman yli kuusi kertaa, ja joka kerta täysin huomaamattomasti.

10 YHTEENVETO

Rauman Akku – Yli 40 vuotta yrittäjyyttä oli kokonaisuudessaan hienoin projekti jossa olen ollut mukana. Syyt siihen ovat todennäköisesti suuri kiinnostukseni historiaan sekä eräänlainen tunneside haastateltavia ja Rauman Akkua kohtaan.

Tavoitteeni projektin alussa olivat, että elokuvasta tulisi totta kai mahdollisimman hyvä, mutta ennen kaikkea oppisin uuden aihealueen. Olen nähnyt satoja dokumenttielokuvia. Vasta lähivuosina olen alkanut katsomaan niitä siten, että pohdin itsekseksi, miten mikään asia tehdään. Tämän projektin jälkeen minulla on laajempi ja tarkempi käsitys siitä, miten dokumenttielokuva tehdään ja mikä tekee elokuvasta dokumenttielokuvan.

Olen tehnyt neljä musiikkivideota ja toistakymmentä mainosta. Harvoin minulla on ollut näin palavaa intoa tehdä, kuin tämän dokumenttielokuvan kanssa. Sekin totta kai vaikuttaa, että musiikkivideot teen muiden ihmisten mieliksi, mainokset asiakkaiden mieliksi ja tämän sain tehdä itselleni sekä läheisilleni. Sain tehdä elokuvaa rauhassa ilman suorituspaineita. Sain tehdä elokuvastani minun näköiseni. Teen sitten audiovisuaalista- tai graafista mainosta niin oma ajatukseni on aina ollut, että ”yksinkertainen on kaunista”. Olen huomannut, että alan töissä tämä ei loppujen lopuksi ole kovin suosittu motto. Pomon, asiakkaan tai työkaverin mielestä aina saisi olla jotain lisää.

LÄHTEET

Kirjat

Aaltonen, Jouko. 2003. Käsikirjoittajan työkalut; Audiovisuaalisen käsikirjoituksen tekijän opas. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Ang, Tom. 2006. Digivideo: Kuvaajan käsikirja. Kustannus-Mäkelä Oy. Karkkila.

Cook, Pam. 2007. The Cinema Book. London.

Hirvonen, Elina. 2003. Käsikirjoittaminen. WS Bookwell Oy. Juva.

Hongisto, Ilona. 3/2008. Lähikuva; Dokumenttielokuva. Kopio Niini Finland Oy. Tampere.

Hägerstrand, Linda. 2009. Ideakirja mainonnan suunnittelijoille. Saarijärven Offset Oy. Saarijärvi.

Juniper, A., Newton, H. 2011. Videokuvaa Järkkärillä: 100 Huippuvinkkiä. WSOY-pro. Jyväskylä.

Pirilä, K., Kivi, E. 2008. Elävä Kuva – Elävä Ääni: Leikkaus. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Raninen, T., Rautio, J. 2003. Mainonnan ABC. WS Bookwell Oy. Porvoo.

Sedergren, J., Kippola, I. 2009. WS Bookwell Oy. Porvoo.

Tuska, Toivo. 2003. Mainonnan Suunnittelun Sietämätön Keveys. 2003. Gummerus Kirjapaino. Jyväskylä.

Välikylä, Jaakko. 2005. Digivideokoulu. Saarijärven Offset Oy.

Internet

Harala, R. 2009. Viitattu 29.10.2012. Saatavissa <http://www.stat.fi>

Mainonnan Eettinen Neuvosto. Viitattu 24.10.2012. Saatavissa www.kauppakamari.fi/lautakunnat/men

Mediakompassi, YLE. Viitattu. 26.10.2012. Saatavissa www.mediakompassi.yle.fi

Reklamfilm. Viitattu 29.10.2012. Saatavissa <http://www.reklamfilm.org>

Ääni Elokuvasa. Viitattu 24.4.2013. Saatavissa <http://www.sound.werk23.org/>

